

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN YAŞLANMASININ SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ

Doç. Dr. Ekrem ERDOĞAN
Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler
Bölümü
eerdogan@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR
Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler
Bölümü
cozdemir@sakarya.edu.tr

Özet

Genel refah seviyesinin yükselmesinin ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaşmasının ortalama yaşam süresinin artmasına ve doğurganlık oranlarının düşmesine neden olduğu ileri sürülmektedir. Bunun bir sonucu/göstergesi olarak yaşlı nüfusun artışı gösterilmektedir. Yaşlanma hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri kapsayan küresel bir problem haline gelmiştir. Yaşlanmanın emeklilik sistemi üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle tüm dünyada sosyal güvenlik sistemlerinin reforme edildiği görülmektedir. Türkiye'de de 2008 yılında sosyal güvenlik sistemi reforme edilmiştir. Bunun en önemli gerekçesi sistemi aktüeryal ve mali açıdan sürdürülebilir kılmaktır. Ancak nüfus yapısındaki değişimler göz önüne alındığında, bu reformun özellikle emeklilik sisteminin sorunlarını giderebileceği tartışmalı bir konudur. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de nüfusun yaşlanmasının işgücü piyasası ve sosyal güvenlik (emeklilik) sistemine etkilerini analiz etmektir. Bu çerçevede nüfus, işgücü piyasası ve sosyal güvenlik verileri ve projeksiyonları analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler TÜİK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu resmi sitelerinden elde edilmiştir. Nüfus verileri dikkate alındığında bir önceki yıla göre nüfus artış yüzdesinin ve toplam doğurganlık hızının düşeceği ve doğuşta beklenen yaşam süresinin artacağı tahmin edilmektedir. Doğurganlık ve ölüm hızının düşmesi ve ortalama yaşam süresinin artması yaşlı nüfus artışının temel belirleyicileridir. TÜİK verilerine göre 65+ nüfusun, çalışma çağı nüfustan daha fazla artacağı öngörülmektedir. Tüm bunlar yaşlı bağımlılık oranında artışa neden olarak emeklilik sisteminin dengesini bozacaktır. Bu da sosyal güvenlik sisteminde yeni bir düzenlemenin kaçınılmaz olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Küresel yaşlanma, Yaşlanan nüfus, Emeklilik sistemi, Sosyal güvenlik reformu

SOCIAL SECURITY SYSTEM AND LABOR MARKET ON THE POSSIBLE EFFECTS OF AGING POPULATION IN TURKEY

Abstract

It is argued that increase of general welfare level and spread of health services causes increase in average life span and decrease in fertility rates. The increase in the elderly population is regarded as a result of this. Aging has become a global problem involving both developed and developing countries. Due to the negative effects of aging on the retirement system, social security systems have been reformed all over the world. Social security system in Turkey was reformed in 2008. The most important reason for this is to make the system actuarially and financially sustainable. However, given the changes in population structure, it is a controversial issue that this reorganization will be able to remove the problems of the pension system in particular. The aim of this study is to analyze the effects of aging of the population in Turkey in the labor market and social security system. Population, labor market and social security data and projections are analyzed in this framework. The data used in the study were obtained from official internet addresses of TURKSTAT, Ministry of Labor and Social Security and Social Security Institution. When population data is taken into account, it is estimated that population growth rate and total fertility rate will decrease and the life expectancy at birth will increase. The decline in fertility and mortality rate and the increase in average life span are the main determinants of the aging population increase. According to TURKSTAT data, 65+ population is predicted to increase more than the working age population. All of this will impair the balance of the pension system by accelerating the rate of elderly dependency. This situation can be interpreted that is a new regulation in the social security system will be unavoidable.

Keywords: Global Aging, Aging population, Retirement system, Social security reform

1. Giriş

Yaşlanma hastalık riskinden bağımsız olarak, zamana bağlı insanın anatomik yapısında ve fizyolojisinde meydana gelen değişimleri ifade eden bir kavramdır. Aslında insan dünyaya geldiği andan itibaren yaşlanmaya başlar. Genellikle yaşlanma aktif nüfus baz alınarak tanımlanmaktadır. Bir ülkede üretici konumda olan ve iktisadi faaliyetlere katılan nüfus aktif nüfus olarak tanımlandığında, yaşlı nüfus çalışma yaşamından çekilen ve üretici konumda olmayan nüfus olarak anlaşılmaktadır. Bu çerçevede emeklilik sistemlerinin reformu sürecinde bir parça esnetilmiş olsa da bir ülke nüfusunun 65 yaş ve daha yukarısı yaşlı nüfus olarak kabul edilmektedir.

Genel refah seviyesinin yükselmesi ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması, ortalama yaşam süresinin artmasına ve doğurganlık oranlarının düşmesine neden olmuştur. Bunun bir sonucu/göstergesi olarak yaşlı nüfusun artışı gösterilmektedir. Yaşlı nüfusun artışı yaşlı bağımlılık oranını arttırmaktadır. Bunun anlamı gittikçe aktif nüfusun daha fazla sayıda yaşlıya bakmak zorunda kalacağıdır.

Özellikle gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması ve toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun oranının artması önemli bir sorun yaratmaktadır. OECD ülkelerinde 2050'ye kadar bağımlı nüfusun iki katına çıkacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte nüfusun yaşlanması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri kapsayan küresel bir problem haline gelmiştir. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkelerde demografik fırsat penceresinin kapanmasına yol açarak o ülkelerin tarihlerinde belki de bir defa ellerine geçecek bu fırsatın kaçmasına neden olacaktır.

Nüfusun yaşlanmasının sosyal güvenlik sistemleri üzerinde önemli etkileri vardır. Bu demografik değişim emeklilik sistemi üzerindeki yükü arttırarak sosyal güvenlik sistemlerinin reform sürecini hızlandırmıştır. Bu çerçevede emeklilik sistemleri aktif nüfus üzerindeki yükü azaltmak ve sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla emeklilik yaşının yükseltildiği, emeklilik ödemelerde artışların kontrol edildiği ve sigortalının kendi katkısının arttırıldığı bir şekilde yeniden düzenlenmektedir. Türkiye'de de 2008 yılında sosyal güvenlik sistemi reforme edilmiştir. Bunun en önemli gerekçesi sistemi aktüeryal ve mali açıdan sürdürülebilir kılmaktır. Ancak nüfus yapısındaki değişimler göz önüne alındığında, bu reformun özellikle emeklilik sisteminin sorunlarını giderebileceği tartışmalı bir konudur.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de nüfusun yaşlanmasının işgücü piyasası ve sosyal güvenlik (emeklilik) sistemine etkilerini analiz etmektir. Bu çerçevede nüfus, işgücü piyasası ve sosyal güvenlik verileri ve projeksiyonları analiz edilmiştir. Çalışmada TÜİK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu resmi sitelerinden elde edilen veriler kullanılmıştır.

Nüfus verileri dikkate alındığında bir önceki yıla göre nüfus artış yüzdesinin ve toplam doğurganlık hızının düşeceği ve doğuştan beklenen yaşam süresinin artacağı tahmin edilmektedir. Doğurganlık ve ölüm hızının düşmesi ve ortalama yaşam süresinin artması yaşlı nüfus artışının temel belirleyicileridir. TÜİK verilerine göre 65+ nüfusun, çalışma çağı nüfustan daha fazla artacağı öngörülmektedir. Tüm bunlar yaşlı bağımlılık oranında artışa neden olarak emeklilik sisteminin dengesini bozacaktır. Bu da sosyal güvenlik sisteminde yeni bir düzenlemenin kaçınılmaz olacağı şeklinde yorumlanabilir.

2. Nüfusun Yaşlanması- Küresel Yaşlanma

Tüm toplumların Batı'nın gelişim evrelerini takip ederek modernleşeceklerini öngören Modernleşme kuramından türetildiği ileri sürülen demografik dönüşüm kuramı, Avrupa ülkelerinin demografik deneyimlerinin genellemesiyle başka ülkelerde ortaya çıkabilecek demografik değişimlerin tahmin edilebileceğini ileri sürmektedir. Buna göre Avrupa ülkelerinin demografik tarihinde ortaya çıkan yol ve ayrımlar referans alınarak dünyanın geri kalan ülkelerinde olası demografik değişimler tahmin edilebilmektedir (Koç ve diğ., 2010: 5). Bu çerçevede demografik dönüşüm süreci üç evreye indirgenmektedir. İlk evre, doğum ve ölüm

oranlarının yüksek olduğu ve nüfus artış hızlarının çok düşük olduğu pre-sanayileşme aşamasıdır. İkinci evre, sanayileşmenin bir getirisi olarak sağlık ve yaşam koşullarının iyileşmesi neticesinde ölüm hızlarının düştüğü ve gecikmeli olarak da doğum hızlarının düştüğü ve sonuçta hızlı bir nüfus artışının görüldüğü aşamadır. Üçüncü evre ise doğum ve ölüm oranlarının düşüşüne bağlı olarak nüfus artış hızının en düşük seviyelere indiği aşamadır (Koç ve diğ., 2010: 5, Notenstein, 1953). Nüfusun yaşlanması kavramı tam olarak Batılı gelişmiş toplumların içinde bulunduğu üçüncü evreyi tanımlamada kullanılmaktadır. Doğum ve ölüm oranlarının düşmesine paralel olarak ortaya çıkan, toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun giderek artışı anlamına gelmektedir. Bu evrede nüfus artış hızının düşmesine bağlı olarak artmakta olan yaşlı nüfus oranının önümüzdeki yıllarda hızlı bir şekilde yükseleceği öngörülmektedir.

Dünya nüfusunun yaşlandığına dönük söylemler ve kanıtlar giderek artmaktadır. Nüfusun yaşlanmasının yüzyılın en önemli sorun alanı olarak karşımıza çıkacağı ileri sürülmektedir. Bu gerçek toplumdaki aile yapısı, nesiller arası iletişim, konut, ulaşım ve sosyal koruma gibi tüm alanlarda kendini hissettirecektir (UN, 2018). Dünya Sağlık Örgütü(2018)'ne göre; 60 yaş ve üstü kişiler sayısı 2015 ile 2050 arasında 900 milyondan 2 milyara çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu yaşlıların oranının toplam küresel nüfusun %12'sinden % 22'sine ulaşacağı anlamına geliyor. Dünya nüfusu hızla yaşlanıyor ve nüfusun yaşlanması geçmişe göre daha hızlı gerçekleşiyor (WHO, 2018). 65 ve üstü yaş grubunun toplam nüfusa oranı %10 ve üzeri olan toplumlar “yaşlı nüfuslu toplumlar” olarak nitelendirilmektedir. Bu tahminlerden yaşlanmanın ve etkilerinin artık küresel bir mesele olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

Küresel olarak, 60 yaş ve üstü nüfus tüm genç yaş gruplarından daha hızlı büyümektedir. 60 yaş ve üstündeki nüfus yılda yaklaşık yüzde 3 oranında büyümektedir. Günümüzde 60 yaş ve üzerindeki nüfus Avrupa'da en yüksek yüzdede (yüzde 25) ulaşmıştır. Dünyanın diğer bölgelerinde de hızlı yaşlanma süreci hızlanmaktadır. Bu nedenle 2050 yılına kadar Afrika dışındaki tüm dünya ülkelerinde 60 yaş ve üstündeki nüfusları toplam nüfusun yaklaşık dörtte biri veya daha fazlasına ulaşacaktır (UN, 2018). Bu çerçevede önümüzdeki yıllarda birçok ülke, artan yaşlı nüfus için kamu sağlık sistemleri, emekli maaşları ve sosyal koruma sistemleriyle ilgili mali ve politik baskılarla karşı karşıya kalacaktır.

Nüfusun büyüklüğü ve yaş dağılımı üç demografik değişkene göre belirlenmektedir. Bunlar; doğurganlık, ölüm ve göçtür. 1950'den beri tüm dünyada yaşam beklentisi önemli derecede artmıştır. Doğurganlık oranlarındaki azalma, doğumdaki ölüm oranının düşmesi ve ortalama yaşam süresinin artması nüfusun yaşlanmasının temel faktörleridir. Uluslararası göç, bazı ülkelerde ve bölgelerde nüfusun kompozisyonunu etkilemiştir. Büyük göç akımları yaşayan ülkelerde göçmenler genellikle genç yaşlarda olmalarından dolayı, bir müddet o ülkede nüfusun yaşlanması sürecini yavaşlatma eğilimindedir. Ancak bu durum geçicidir (UN, 2018).

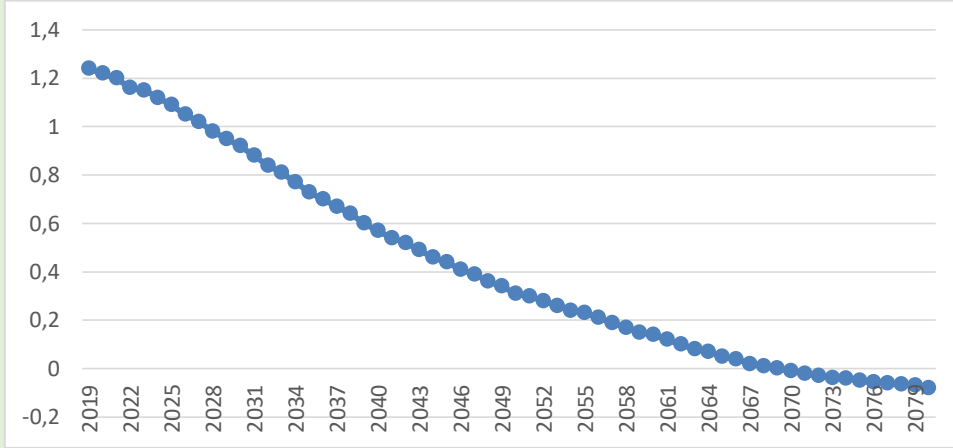
Küresel çerçevede nüfusun yaşlanması ekonomik büyümede yavaşlamaya, ekonomik kriz riskinin artmasına, emek piyasasında daralmaya, ekonomideki sektörlerin ağırlığında değişime, yaşlıların siyasi ağırlığında artış gibi sonuçlara neden olacağı bir durumdur (Ak ve Erdoğan, 2007).

3. Türkiye'de Nüfusun Yaşlanması ve Olası Etkileri

Türkiye demografik fırsat penceresini yakalamış bir ülkedir. Ancak tahminlere göre bu pencerenin 2040'larda kapanacağı öngörülmektedir. Türkiye nüfusu artış hızında yavaşlama mevcuttur. Bu durum nispeten doğurganlık oranlarındaki azalma ile açıklanabilir. Bunun yanında doğumda beklenen ortalama yaşam süresi artmaktadır. 2000'lerin başından beri genç yaş grubunun oranı azalırken 65 ve üstü yaş grubunun oranı artmaktadır. 2020'lerden itibaren 65 ve üstü yaş grubunun oranı %10'u aşacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye nüfus verileri TÜİK'in nüfus ve demografi başlığı altındaki nüfus projeksiyonlarının yer aldığı haber bültenleri ve istatistiki tablolardan elde edilmiştir. Bu çerçevede ilk olarak nüfusun artış eğiliminin ortaya konulması gereklidir.

Grafik 1: 2018-2080 Nüfusun Bir Önceki Yıla Göre Değişim Oranı

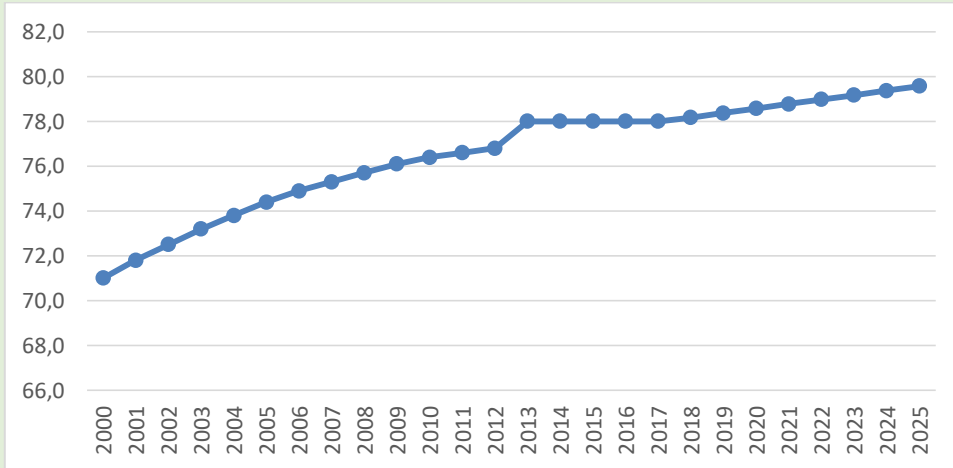
Kaynak: TÜİK, 2018a

Not: TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080 tablosunun verileri kullanılarak oluşturulmuştur. 2018 yılı temel alınarak bir önceki yıla oranla nüfus artış ve azalış oranları hesaplanmıştır.

Grafik 1'e göre nüfusun bir önceki yıla göre artış hızlarının sürekli azalacağı öngörülmektedir. Buna göre bu azalma neticesinde 2070'lerde nüfus artışının duracağı tahmin edilmektedir.

Yaşlanmayı açıklayan ikinci gösterge doğuştan beklenen yaşam süresidir. Ortalama yaşam süresinin artışı yaşlı nüfusun artışını hızlandırmaktadır.

Grafik 2: Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi

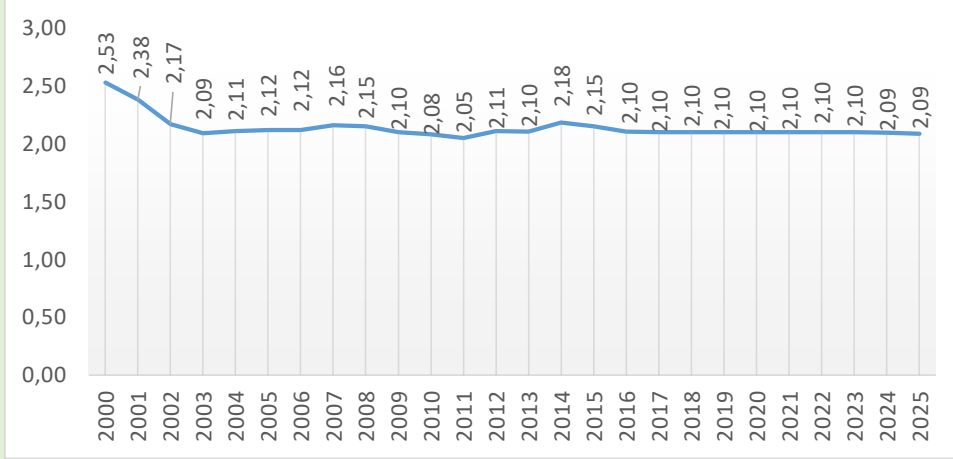

Kaynak: TÜİK, 2018b

Türkiye'de doğuştan beklenen ortalama yaşam süresi 2000'li yılların başında 70'li yaşlardan 2000'lerin ilk çeyreğinde 80'lere çıkacağı öngörülmektedir.

Toplam doğurganlık hızı, bir kadının 15-49 yaş grubunda doğurabileceği ortalama çocuk sayısıdır (TÜİK, 2018c). Ortalama yaşam süresinin artışı ve doğurganlık hızında düşüşün birlikte yaşlı nüfus artışını hızlandıracağı söylenebilir. Türkiye'de toplam doğurganlık hızı grafik 3'te verilmektedir.

Grafik 3: Toplam Doğurganlık Hızı (Kadın başına)

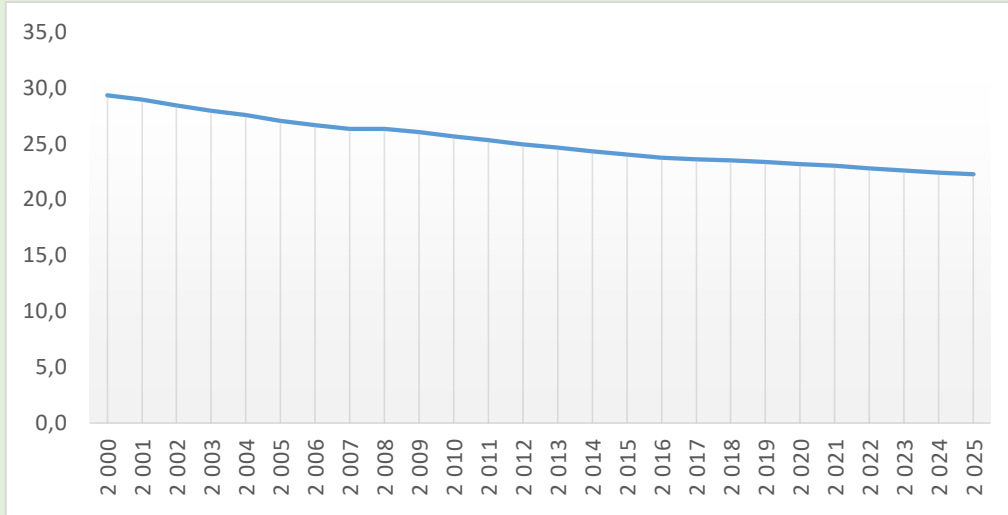

Kaynak: TÜİK, 2018b

Türkiye’de bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca doğurabileceği ortalama çocuk sayısı yani toplam doğurganlık hızı 2000’lerin başında 2,5’nin üzerinde iken 2016’dan itibaren doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,1 seviyesine gerilediği (TÜİK, 2018b) ve 2017 yılında ise bunun da altına düşerek 2,07 olduğu görülmüştür (TÜİK, 2018c).

Yaşlanmanın en önemli göstergelerinden birisi de yaşlara göre nüfus gruplarının toplam nüfusa oranıdır. Grafik 4, 5 ve 6’da sırasıyla 0-14 yaş, 15-64 yaş ve 65+ yaş nüfusunun toplam nüfusa oranı verilmiştir.

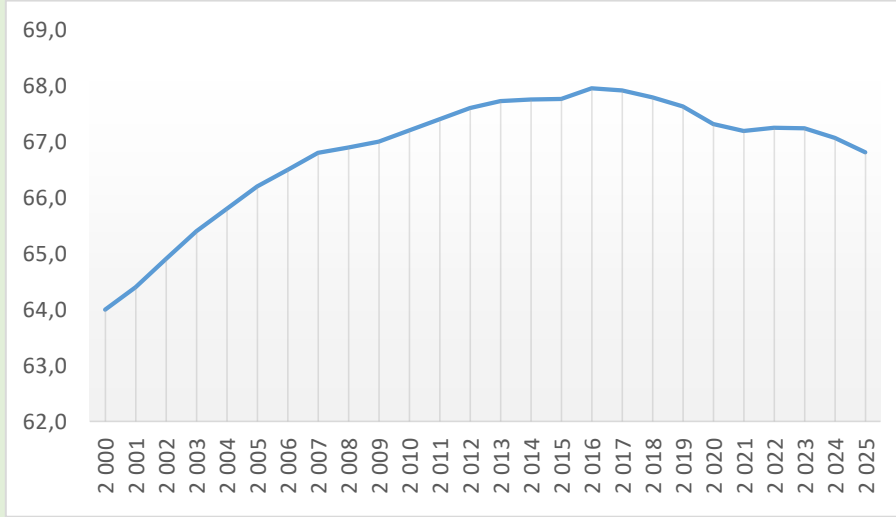
Grafik 4: 0-14 Yaş Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı

Kaynak: TÜİK, 2018b

2000-2024 yılları arasında 0-14 yaş nüfusunun toplam nüfusa oranı %30’lardan %22’lere düşecektir. Bu nüfus grubunun çok olması nüfus artış hızının fazla olmasına anlamına gelmektedir. Mevcut durumda nüfus artış hızının düşeceği ve ileride bir önemli sorunlara yol açacağı söylenebilir.

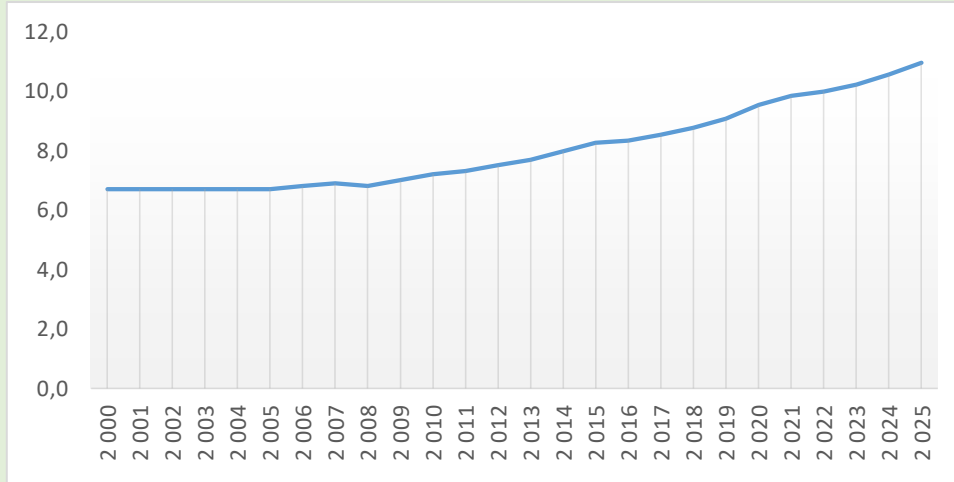
Grafik 5: 15-64 Yaş Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı

Kaynak: TÜİK, 2018b

15-64 yaş nüfus faal nüfustur. Bir ülkede iktisadi faaliyetleri yürüten temel nüfus grubudur. Bu nüfus grubu 2017'ye kadar artarak devam etmiştir. Bu dönem demografik fırsat penceresinin avantajlarından faydalandığı bir dönemdir. Ancak 2017'den itibaren bu nüfus grubunun toplam nüfusa oranı düşme eğilimine girecek ve yakın gelecekte bu fırsat penceresinin kapanacağı söylenebilir.

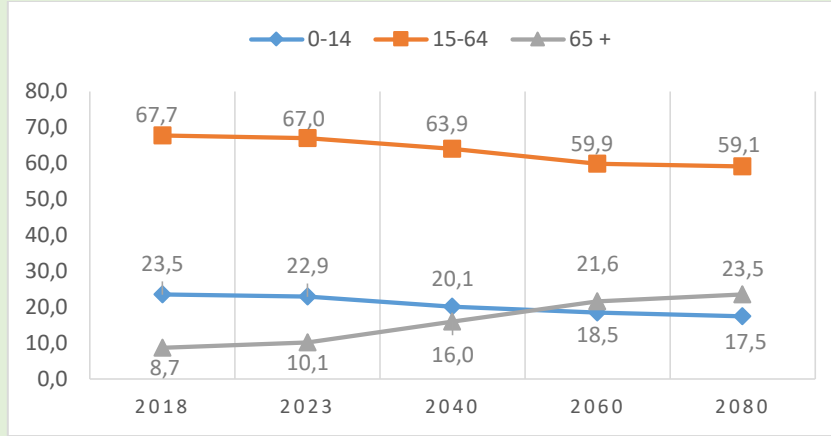
Grafik 6: 65 ve Üstü Yaş Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı

Kaynak: TÜİK, 2018b

Türkiye'de 2000'lerin başından itibaren çeyrek yüzyılda, 0-14 yaş grubunun toplam nüfusa oranı düşerken bu oran 65+ yaş grubunda %6,7'den %11'lere doğru artacaktır. Çalışma çağındaki nüfusun 2017'den tarihten itibaren düşüş eğilimine girmesi ile birlikte yaşlı bağımlılık oranının artması söz konusu olacaktır.

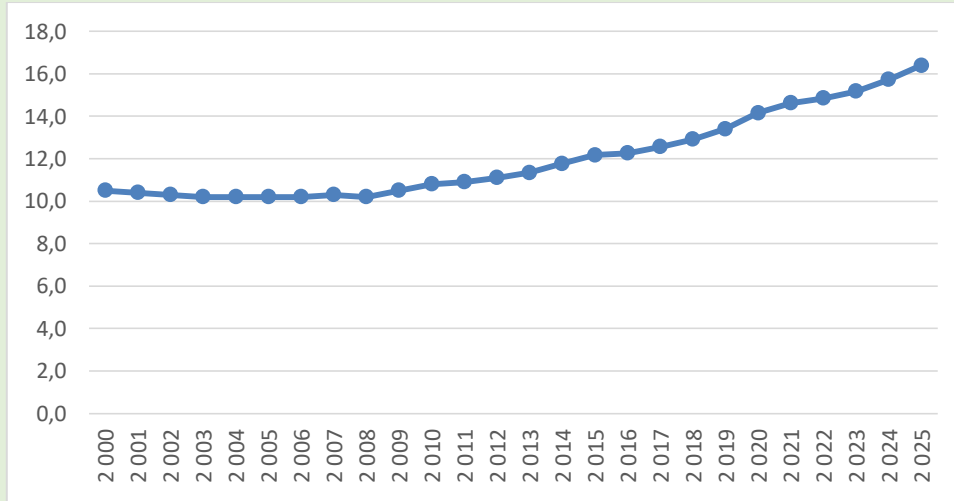
Grafik 7: Türkiye'deki Yaşlı Nüfusun 2013-2080 Yılları Arasında Dağılımı (Yüksek senaryo)

Kaynak: TÜİK, 2018b verilerinden derlenmiştir.

Nüfus gruplarının oranını ve gelişim seyrini daha geniş bir perspektifte değerlendirdiğimizde 2080'li yıllarda aktif nüfusun azalarak %60'ın altına düşeceği, 65+ yaş grubunun artarak %23,5'a yükseleceği ve 0-14 yaş grubunun ise %17,5 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir. Ne yazık ki aktif nüfusun %60'ın altına düşmesine karşın bağımlı nüfusun ise %40'ın üzerine çıkacak olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişim hedeflerini olumsuz etkileyeceği söylenebilir.

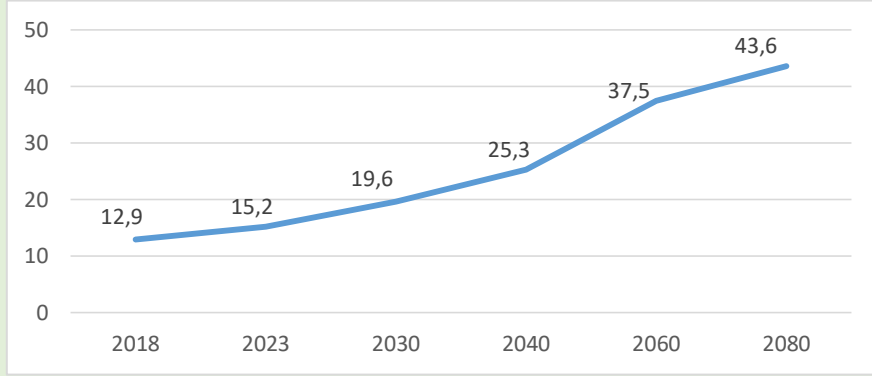
Grafik 8: Yaşlı Bağımlılık Oranı (%)

Kaynak: TÜİK, 2018b

Bir ülkede genç ve yaşlı nüfus, üretken nüfusa bağımlıdır. Gelişmişlik seviyelerinin tespitinde bu bağımlılığın düşük olması arzu edilir. Türkiye'de ne yazık ki yaşlı bağımlılık oranının özellikle 2008'den sonra sürekli arttığı ve 2025'lerde %16'nın da üzerine çıkacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 9: Yaşlı Bağımlılık Oranı 2018-2080 (Projeksiyon)

Kaynak: TÜİK, 2018b verilerinden derlenmiştir.

Daha geniş bir zaman aralığında değerlendirdiğimizde yaşlı bağımlılık oranının 2040'lı yıllarda % 25,3'e ve 2080'li yıllarda ise %43,6'ya ulaşacağı öngörülmektedir. Bu durum ileride günümüzden çok daha fazla yaşlıya bakmak zorunda olan bir aktif nüfus kitlesinin olacağı anlamına gelmektedir.

Bilindiği gibi demografik dönüşüm, bir yandan işgücünün yaşlanması ve çalışma çağındaki nüfusun azalması sorununa işaret ederken diğer yandan *sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğini* tehlikeye sokmaktadır (Uyanık, 2017: 85-86). Nüfusun yaşlanmasının ekonomik etkileri göz önüne alındığında sosyal güvenlik kurumlarının geleceği ile ilgili tartışmalar gündeme gelmektedir. Bu durum sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden yapılanması zaruretini ortaya çıkarmıştır. Eğer yeniden yapılanma olmaz ise mevcut işgücü üzerindeki yük artarak gelecekte refah kayıplarını ortaya çıkaracaktır. Sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden yapılanması yaşlanmayı ortadan kaldırmayacaktır. Çözüm eğer yaşlı nüfusun yükünün sosyal güvenlik sistemleri üzerinden alınıp yaşlıların sırtına yükleyecek şekilde uygulandığında, sosyal güvenlik hizmetlerinin alanı daraltıldığında da problem oluşturmaya devam edecektir.

Bu kapsamda Türkiye'de 1999 yılından itibaren sosyal güvenlik sistemi yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştır. 2008 yılında başlayan Sosyal Güvenlik Reformu'nun temel amaçlarından biri sigortacılık ilkelerinin hakim olduğu bir emeklilik sisteminin kurulmasıdır. Bir yandan kayıt dışılığı azaltmak, prime esas kazançları ve prim tahsilat oranını arttırmak vb. ile gelirleri arttırmaya dönük tedbirler alınırken diğer taraftan emeklilik yaşını yükseltmek ve aylık hesaplama sistemini değiştirmek gider azaltıcı tedbirlere başvurulmuştur (Alper, 2011: 7).

Tablo1: Türkiye'de sosyal güvenlik reformunun etkileri

	2008	2018	Değişim (%)
Toplam Nüfus (000)	71.517	80.810	13
İKO	%44,9	%53,3	18,7
İstihdam Oranı	%40,4	%48,1	19
Kayıtdışı istihdam Oranı	%43,5	%33,7	-22,5
Aktif sigortalılar	15.036.304	22.360.760	48,7
Pasif sigortalılar	8.746.704	12.407.708	41,8
Emekli aylığı alanlar	5.918.007	8.568.964	44,8

Sigortalı nüfus oranı	%80	%86,7	8,3
Aktif/Pasif Oranı	1,87	1,92	2,6
GSS Kapsamında Tescil	9.337.850	9.947.108	6,5
GSS Primi Devlet tarafından Ödenenler	9.337.850	8.130.415	-12,9

Kaynak: Alper (2017), SGK (2018), TÜİK (2018d)'den derlenmiştir.

Türkiye’de 2008-2018 döneminde toplam nüfus %13 artarken İKO oranı %18,7 ve istihdam oranı %19 artmış. Bununla birlikte kayıtdışı oranı ise %22,5 azalmıştır. Genç nüfus yapısı aktif sigortalı sayısını arttırmış bu da demografik fırsat penceresinden yararlanma imkânını nispeten sağlamıştır. Ancak nüfusun yaşlanması bu durumu tersine çevirebilir. Pasif sigortalıların sayısından çok fazla olmamakla birlikte aktif sigortalı sayısı artmıştır. Bu durum kayıtdışı çalışan sayısının azaltılmasıyla da ilgilidir. Diğer taraftan emekli aylığı alan sigortalıların sayısı da neredeyse aktif sigortalı sayısı kadar artmıştır. Nüfusun yaşlanması emeklilerin sayısını daha da arttırmanın yanında, yaşam süresinin uzaması da bu kesime yapılacak ödemelerin uzun süreli yapılmasına neden olacaktır. Bu dönem içerisinde, sosyal güvenlik sisteminde devlet katkısı ve emeklilere ödenen miktarlarda artış mevcuttur. Bu süreçte aktif sigortalıların sayısını arttırmak gerekmektedir. Bu da istihdam oranının arttırılarak kayıtdışılığın azaltılması ile gerçekleşir. Ayrıca insanların daha fazla çalışma hayatında kalmasını sağlayarak pasif sigortalıların sayısını da azaltmalıyız (Alper, 2017).

Yaşlılar ekonomik faaliyetlere katılımları sınırlı olan gruplardan biridir. Yaşlanma işgücü arz ve talebi, istihdam ve işsizlik gibi konuları doğrudan etkilerken, diğer yandan ürün talebinin yapısını ve iş akış süreçlerinde piyasayı etkileyerek işgücü piyasalarını değişime zorlamaktadır. Yaşlanma üretkenlik üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Bunun yanında eğer çalışmaya devam ederlerse gençlerin işgücü piyasasına girişlerini zorlaştırmaktadırlar. Ancak yaşlanan günümüz toplumlarında yaşlıların istihdam seviyelerinin ve kalitesinin arttırılması demografik fırsat penceresinin değerlendirilmesinde önemi büyüktür. Çünkü böyle toplumlarda işgücünün yaşlanması ortaya çıkacaktır. Bu da işgücü piyasalarının yaş gruplarına göre revize edilmesini gerektirmektedir. Bu durum gerçekleştiğinde yaşlıların yeni işlere ulaşımı, gelişen teknolojik şartlara uyumu konusu düzenleme gerektirecektir. Ayrıca yaşlanan toplumlarda göç olasılığının artması, o ülkenin genç nüfusunun istihdamını olumsuz etkileyecektir. (Uyanık, 2017: 85-89)

Sonuç

Demografik dönüşüm kuramı çerçevesinde, Avrupa ülkelerinin demografik değişimlerine göre dünyanın geri kalanında nüfusun yaşlanması olgusunun ortaya çıktığı söylenebilir. Dünya nüfus tahminlerine göre yaşlı nüfus, yüzyılın ilk yarısında toplam nüfusun ¼’üne ulaşacaktır ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki ağırlığı artarak devam edecektir. Nüfusun yaşlanması ekonomik göstergeleri, emek piyasasının yapısını ve sosyal güvenlik sistemlerini çoğunlukla olumsuz olarak etkileyecektir. Türkiye’de de mevcut veriler nüfusun yaşlanma eğiliminin arttığını göstermektedir. Ülkemizde nüfus artış hızı yavaşlayarak 2070’lerde durma noktasına gelecektir. Doğuşta beklenen ortalama yaşam süresi artarken doğurganlık hızı düşmektedir. Bu oran nüfusun yenilenme düzeyinin altına inerek yaşlı nüfusu arttırmaktadır. 0-14 ve 15-64 yaş grubu nüfusun oranı azalma eğilimine girerken 65 ve üstü yaş grubunun oranı artmaktadır. Bu durum nüfus gruplarıyla ilgili projeksiyonlarla da doğrulanmaktadır. Bunun bir

*IV. INTERNATIONAL CAUCASUS-CENTRAL ASIA FOREIGN TRADE AND LOGISTICS
CONGRESS
September, 7-8, Didim/AYDIN*

sonucu olarak önümüzdeki 60 yıl içerisinde yaşlı bağımlılık oranının yaklaşık 4 kat artacağı tahmin edilmektedir.

Nüfusun yaşlanması çalışma çağındaki nüfusun azalmasına bağlı olarak sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğini tehlikeye sokacaktır. Bu çerçevede Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi yeniden yapılandırılmıştır. Bu çerçevede kayıtdışı işi azaltmak, prime esas kazançları arttırmak, emeklilik yaşını yükseltmek ve aylık hesaplama sistemini değiştirmek gibi tedbirler uygulanmıştır. Nüfusun yaşlanması emeklilerin sayısını arttıracak ve ortalama yaşam süresinin artması ise emekliliklere yapılan ödemelerin daha uzun sürelerle yapılmasına neden olacaktır. Bu çerçevede aktif sigortalıların sayısını arttırmak ve yaşlıların çalışma yaşamında daha fazla kalmasını sağlamak gerekmektedir. Yaşlanma işgücü arz ve talebini doğrudan etkilemektedir. Bu süreçte işgücü piyasası yaş gruplarına göre yeni işlere ulaşım, gelişen teknolojik şartlar uyum vb konularda düzenlemeler gerekli olacaktır.

Kaynakça

- AK, M. Z. ve Ekrem Erdoğan, (2007), “Küresel Yaşlanma ve Emeklilik Sigortalarının Geleceği”. TSEV Sigorta Araştırmaları Dergisi (3), 129-139.
- ALPER, Y. (2011), Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler, Sosyal Güvenlik Dergisi, 2011 / 1, Haziran 2011, Cilt 1, Sayı 1, Sayfa 7-47.
- ALPER, Y. (2017) Sosyal Güvenlik Reformu (2008-2016): Kapsamla İlgili Gelişmeler, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı: 68 – 2015/1, 1-23, <http://dergipark.gov.tr/iusskd>.
- KOÇ ve diğ. (2010), Türkiye'nin Demografik Dönüşümü, Doğurganlık, Aile Planlaması, Anne-Çocuk Sağlığı ve Beş Yaş Altı Ölümlerdeki Değişimler: 1968-2008, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf, Erişim Tarihi: 17 Kas. 18.
- NOTESTEIN, F. W. (1953), “Economic Problems of Population Change“, Proceedings of the Eight International Conference of Agricultural Economists, New York, 13-31. <http://prelim2009.filmbulletin.org/readings/04-Population/Notestein.pdf>, Erişim Tarihi: 17 Kas. 18.
- SGK (2018), Aylık İstatistik Bilgileri, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri, Erişim Tarihi: 17 Kas. 18.
- TÜİK (2018a), Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080, Haber Bülteni: Sayı: 30567, 21 Şubat 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567>, Erişim Tarihi: 26.06.2018.
- TÜİK (2018b), Demografik Göstergeler 2000-2025, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027, Erişim Tarihi: 25.06.2018.
- TÜİK (2018c), Doğum İstatistikleri- 2017, Haber Bülteni: Sayı: 27588, 18 Mayıs 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27588>, Erişim Tarihi: 27.06.2018.
- TÜİK (2018d), Temel İstatistikler, <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 17 Kas. 18.
- UN (2018), Ageing, <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/ageing/>, Erişim Tarihi: 17 Kas. 18.
- UYANIK, Y. (2017), Nüfus Yaşlanmasının İşgücü Piyasaları Üzerindeki Etkileri, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 19/1 (2017) 72-94.
- World Health Organization (WHO) (2018), Ageing, <http://www.who.int/news-room/facts-in-pictures/detail/ageing>, Erişim Tarihi: 26.06.2018.